

Az európai szerződési jog fejlődésének tendenciái

Szerző: Dr. Török Éva

Dr. Török Éva[1]: Az európai szerződési jog fejlődésének tendenciái

Bevezetés

Az Európai Közösségeknek elsődlegesen gazdasági céljaik voltak, s nem aspiráltak a magánjog harmonizálására, a tőke, a személyek, az áruk, valamint a szolgáltatások szabad áramlását tekintették alapvetőnek. Az 1980-as évek végéig tehát a Közösségek nem törekedtek a magánjog egységesítésére, az erre irányuló igény az 1990-es években jelent meg. Nyilvánvalóvá vált, hogy a határon átnyúló kereskedelmet korlátozó nemzeti rendelkezéseket meg kell szüntetni, s a vonatkozó joganyagot közelíteni kell.[2] Az egységesítés kívánalma így a magánjog területét is utolérte. Egyesek szerint az egész Európára vonatkozó közös alapelvek kidolgozása mögött az áll, hogy a közös szabályok, a közös polgárság és a közös identitás megkívánja a közös polgári törvénykönyvet is.[3] A szellemi alkotások területén (hangsúlyozni kell, hogy Magyarországon már tulajdonképpen a csatlakozás előtt megvalósult a jogegységesítés) túlmenően a jogharmonizáció és az azt követő jogegységesítés a magánjogon belül a szerződési jog területén valósulhat meg. A szerződési jog technikai jellege növeli a terület semlegességét és elfogadhatóságát, valamint alkalmassá teheti a harmonizációra ellentétben a családjog, munkajog, tulajdonjog vagy tort law területével, ahol a politikai tényezők sokkal határozottabb szerepet játszanak, és lényegesen bonyolultabb volna egy egész Európára kiterjedő megállapodás létrehozatala.[4] A tág értelemben vett magánjoghoz tartozó társasági jog és szellemi alkotások jogát követően a magánjog központi intézményeire, pl. a fogyasztóvédelemre is kiterjesztették a közösségi jogalkotást, mely azonban csak részleteiben szabályozza ezt a területet. A fogyasztóvédelem csak 1992-ben az Európai Unióról szóló szerződésben került be az alapító szerződés céljai közé. A közösségi fogyasztóvédelem jogalapját jelenleg az Európai Unió működéséről szóló szerződés 114. és 169. cikke jelenti. Előbbi rögzíti, hogy a belső határok nélküli egységes piac megteremtése érdekében irányelvek kibocsátása szükséges, az utóbbi pedig kimondja, hogy az Uniónak hozzá kell járulnia a fogyasztóvédelem magas szintjének megvalósításához és a fogyasztói érdekek érvényesülésnek előmozdításához.[5] A közösségi fogyasztóvédelmi rendelkezések kettős célt szolgálnak: egyrészt hozzájárulnak az áruk és szolgáltatások szabad áramlásához, másrészt pedig a szabályozás kemény magjának kialakítására törekednek.[6]

Szerződési jogi integráció – érvek, ellenérvek

A szerződési jog harmonizációjának szükségessége és megvalósításának lehetősége nem egyértelmű. A kérdéskörrel kapcsolatban heves vita bontakozott ki a jogi irodalomban. Számos érv sorakoztatható fel mellette és ellene.

A harmonizáció szükségessége és lehetősége az alábbiakkal támasztható alá:

§ Az áruk, a személyek, a tőke és a szolgáltatások szabad áramlását a szerződési jog sokszínűsége akadályozza, mely a kereskedelem nem vámjellegű korlátozásának tekinthető.[7]

§ A nemzeti szabályok eltérése zavart és bizalmatlanságot eredményezhet.

§ Az integrációval csökkenthetők az ügyleti költségek (pl. megfelelő tájékozódás költségei).

§ A szerződési jog alkalmas a harmonizációra, mert feltehetőleg ugyanaz a belső logika érvényesül a jogi szabályozásnál (pl. a szerződések megkötése vagy teljesítése nagyjából egyforma módon történik bármely piacgazdaságban). Az oly távolinak hitt common law sem jelenthet akadályt az integráció során, hiszen egyfajta spontán közeledés is megfigyelhető (pl. a franchising vagy a lízing elterjedése).

A jogszabályok harmonizációja ellen a következő tényezők hatnak:

§ A nemzetközi kereskedelem szereplői elegendőnek tartják a jogválasztás lehetőségét és a nemzetközi választottbíráskodást.

§ A nemzeti rendelkezések különbözősége fokozhatja a versenyt. Nem feltétlenül a szerződési jogi differenciák jelentenek problémát. Lehetséges, hogy a nyelvi problémák és a kapcsolattartás nehézségei tartják vissza a fogyasztókat a határon átnyúló vásárlástól.

§ Az ügyleti kiadások átalakulnak jogharmonizációs költségekké.

§ A common law és a kontinentális jogcsalád között alapvető különbségek vannak, melyek kizárják az integráció lehetőségét. Míg a kontinentális jogban, ahol a római jog szerepe meghatározó, a bíróságok csupán továbbfejlesztik a törvénykönyveket, addig a common law rendszerben, ahol a római jognak nincs uralkodó szerepe, a jogot maguk a bíróságok teremtik^[8].

§ A szerződési jog harmonizációját ellenzők a szubszidiaritás elvét hangsúlyozzák.

§ Az egységes szabályok kialakítása nem feltétlenül eredményez egységes jogértelmezést. A rendelkezések értelme ugyanis csak az adott kulturális és nemzeti környezet tanulmányozásával állapítható meg.^[9]

A jogtudomány eddigi eredményei

A szerződési jog egységesítésére irányuló törekvések először a jogtudományban bontakoztak ki. Az Unió intézményei közül kezdetben csak az Európai Parlament mutatott érdeklődést a téma iránt az 1989-ben^[10] és 1994-ben kibocsátott határozataival, melyekben az Európai Polgári Törvénykönyv munkálatainak megkezdését kezdeményezte. A Bizottság és a Tanács figyelme csak a XX-XXI. század fordulóját követően irányult az egységes szerződési jog fejlődése, fejlesztése felé.

A jogtudomány területén több csoport is foglalkozott a tárgyalt kérdéskörrel. Munkájuk eredményeként mintaszabályzatok születtek, melyek nem rendelkeznek kötelező erővel. A tevékenység alapja minden esetben az európai államok nemzeti jogrendje, az értékelő, összehasonlító munkát követően a csoportok alapelveket vezetnek le, vagy adott esetben normaszöveget is megfogalmaznak.

Az ismert Lando-bizottság, mely nevét vezetőjéről, Ole Landoról kapta, munkájának eredményeként születtek meg a Európai Szerződési Jogi Alapelvek. A bizottsággal

kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy tagjai képzett, motivált és független szakemberek. Munkájuk kiindulópontja a témakör feldolgozása az összehasonlító jog alkalmazásával, valamint a sajátos nemzeti jogi elemek összegyűjtése. A javaslat-előkészítő munkacsoport feladata a különböző megoldások ütköztetése, tipizálása, a közös elemek kiemelése és az Alapelvek szövegének kidolgozása. Ezt követően a szerkesztőbizottság dolgozta ki a végső szöveget.[\[11\]](#) Az Alapelvek annyira rendkívüli dolgokat nem tartalmaznak, csak néhány esetben választottak kifejezetten ellentmondó rendelkezések közül, leginkább akkor, amikor a kontinentális és a common law rendszer eltért egymástól.[\[12\]](#) Az Alapelvek jelentősége nyilvánvaló: értelmezési háttérrel biztosítanak a közösségi jog egységes alkalmazása érdekében; mintául szolgálhatnak a reformok előtt álló nemzetek számára, így Magyarország számára is; választott jogként szerepelhetnek a nemzetközi választott bíróságok előtti eljárásban, a lex mercatoria kodifikációjának is tekinthetők; alkalmasak arra, hogy egy közös szaknyelvet hozzanak létre, s végül, de nem utolsósorban a jogi oktatásban is fontos szerepet tölthetnek be.[\[13\]](#) A rendelkezések újdonsága abban áll, hogy koherens szabályrendszert alkot, és a leggyakrabban előforduló viszonyokat teljes körűen, diszpozitív módon szabályozza.[\[14\]](#) Mindezek ellenére az Alapelvek használhatóságát nem szabad túlbecsülni, ugyanis az európai szerződési jognak több forrásból, például irányelvekből, az Európai Unió Bíróságának esetjogából, nemzeti rendelkezésekből kell táplálkoznia.[\[15\]](#) Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló 593/2008/EK rendelet, a Róma I. rendelet alapján a nemzetközi szerződést kötő felek nem választhatják alkalmazandó jogként az Alapelveket. Amennyiben a felek mégis ezt szeretnék, olyan államot kell kijelölniük, melynek választottbírói fóruma ezt lehetővé teszi, mint például a francia vagy a holland polgári eljárásjog.[\[16\]](#)

A Christian von Bar által vezetett, 1998-ban felállított európai polgári törvénykönyv munkacsoport az előbb említett bizottság munkáját kívánja folytatni, sőt túl is lép azon, s az európai magánjog alapelveinek összefoglalására törekszik. A kutatócsoport több európai egyetemen működő kutatóhelyet fog össze.[\[17\]](#) A megalkotott rendelkezések azonban nem bírnak kötelező erővel.

Az egyik talán legismertebb vállalkozás az 1990-ben felállított, Guiseppe Gandolfi által irányított Pavia Group, mely az európai szerződési kódex normatív alapszövegén dolgozik. Megítélésük szerint ugyanis pusztán az alapelvek nehezen vezethetnek egységesülésre, csak a törvényhozás jelent járható utat. Kiindulópontjuknak az olasz polgári törvénykönyv IV: könyvét és a McGregor-féle tervezetet tekintik. Az előbbi alapulvételének indoka, hogy a csoport szerint az olyan sajátosságokkal rendelkezik, mely alkalmassá teszi a kívánt cél elérésére. A polgári és kereskedelmi jog fúziójának eredményeképp a kódex szabályozásának újszerűsége és főbb jellemzői alapján nem áll olyan távol az angol jogtól, mint a francia vagy a német szerződési jog. Az utóbbira pedig azért tekintenek példaként, mert McGregornak is hasonló kihívással kellett megküzdenie az 1960-as években, nevezetesen az angol és a civil jogcsaládhoz tartozó skót jog között kellett közvetítenie.[\[18\]](#)

A trentói Common Core projekt, Mauro Bussani és Ugo Mattei jogászprofesszorról az élen, célja az európai magánjog közös magvának megtalálása a szerződési jog, a szerződésen kívüli felelősség és a tulajdonjog témájában. A csoport kutatási tárgya tágabb az előzőkhöz képest. Összehasonlító munkája során egy pontos európai magánjogi térkép megrajzolásával a különbségek feltárására törekszik. Munkamódszere olyan kérdőívek alkalmazásában áll, melyek a különböző jogrendszerekben ténylegesen működő megoldások feltérképezésére irányulnak.[\[19\]](#) A 2000-ben megjelent tanulmánykötetének fogadtatása kedvező volt.

A Ius Commune Casebook projekt Walter van Gerven vezetésével európai jogtudósok együttműködését erősíti, akik azon dolgoznak, hogy összehasonlító jogi kurzusokon hasznosítható tananyagokat dolgozzanak ki. Az irányadó típusesetek összegyűjtésén keresztül közös általános elvek feltárása törekednek.

Az Európai Unió lépései az egységes szerződési jog felé

A szerződési jog egységesítése iránti igény 1989-ben fogalmazódott meg az uniós intézmények, pontosabban az Európai Parlament részéről. 1989-ben és 1994-ben kibocsátott határozataival az Európai Polgári Törvénykönyv megalkotását kezdeményezte. 1999-ben az Európai Tanács egy átfogó tanulmány elkészítését indítványozta a tárgyalt témakörben. 2000-ben a Parlament Jogügyi és Belső Piaci Bizottsága megjelentette azt a munkaanyagát, mely a polgári és kereskedelmi jog kérdéseinek tagállami közelítésére vonatkozott. A bizottság által elkészített dokumentum arra készítette a Bizottságot, hogy 2001-ben közleményt bocsásson ki. Ebben négy lehetséges szerepet vázolt fel az Európai Unió részére a szerződési jog egységesítésében. Az első opció szerint az Uniónak nem kell lépnie az adott kérdéskörben, a második megoldás alapján az Unió csupán támogatja a közös alapelvek kidolgozását. A harmadik lehetőség a jelenlegi közösségi előírások átdolgozása, míg a negyedik kötelező erejű, átfogóbb jogszabályok alkotása.[\[20\]](#) Látható, hogy az Unió szerepe a passzív hozzáállástól, a beavatkozástól való tartózkodástól fokozatosan halad az egyre aktívabb magatartás felé. A közleményt nyilvános vitára bocsátották, így a jogászprofesszorok lehetőséget kaptak, hogy kifejtsék véleményüket. Gandolfi professzor azt hangsúlyozta, hogy a szerződési jog egészére kiterjedő művet olyan terminológiai és tartalmi pontossággal kell megalkotni, hogy a fordítások során is megőrizhesse erejét és egységességét. Christian von Bar kiemelte, hogy a Bizottság csak úgy tudja a céljait megvalósítani, ha a rendezés a kötelmi jog egészét érinti. Ennek megalkotására azonban az irányelvek nem szolgálnak megfelelő eszközként, hiszen a kivitelezés különbözősége nemcsak eltérő, de akár egymásnak ellentmondó megoldásokat is eredményezhet.[\[21\]](#) A Bizottság következő megnyilvánulásában, a 2003-as Akciótervében már „csupán” egy koherensebb európai szerződési jog megteremtésére, azaz az *acquis* fejlesztésére hívott fel, s nem hangoztatta az egész szerződési jogot rendező európai aktus megalkotásának lehetőségét. Ennek valószínűleg az áll a háttérben, hogy a kódex megalkotására alacsony volt az elfogadási készség, ami a Bizottságot is elbizonytalanította és irányváltásra indította.[\[22\]](#) Az Akcióterv szerint nincs kizárva az európai szerződési jog diszpozitív rendszerének megteremtése, amelynek azonban nem kötelező, csupán lehetséges lenne az alkalmazása, és alapjául a közös referenciakeret szolgálna. Az Akcióterv az *acquis* fejlesztése mellett célul tűzte ki egyrészt valamennyi tagállamban alkalmazható általános szerződés feltételek kidolgozását is annak érdekében, hogy a szerződéskötés költségei csökkenjenek, másrészt egy szektorsemleges, választható jogi eszköz megalkotását.[\[23\]](#) A Bizottsághoz érkezett észrevételekből megállapítható, hogy az *acquis* felülvizsgálatával mind a tagállamok, mind a gazdaság képviselői, mind pedig az elméleti és gyakorlati jogászok többsége egyetértenek. Az általános szerződési feltételek kapcsán a vélemények már nem ilyen egyöntetűek, megalkotásukat bizonyos tagállamok, köztük Magyarország is, támogatják, míg mások csak meghatározott feltételek mellett fogadják el. A gazdasági élet résztvevőinek egy része úgy ítéli meg, hogy a piaci mechanizmus már kialakította az egységes általános szerződési feltételeket, más része pedig megvalósíthatatlannak tartja a feltételek kidolgozását. Megítélesem szerint lehetetlen vállalkozásnak tűnik a Bizottság által megfogalmazott feltételek kidolgozása. A választható jogi eszköz megalkotására is eltérően reagáltak mind a tagállamok, mind a jogász szakmai képviselői. Előbbiek közül Magyarország például kifejezetten támogatja a megvalósítást, ugyanakkor Anglia határozottan a javaslat ellen van. Míg a gyakorló jogászok nem, addig az

elméleti jogászok szükségesnek tartják az eszköz megalkotását.^[24] Magyarország támogató álláspontjának, mely mindhárom területre kiterjedt, megalkotásában – véleményem szerint – meghatározó szerepe lehetett annak, hogy hazánk ebben az évben csatlakozott az Európai Unióhoz, s nyilván fontosnak tartotta annak kifejezésre juttatását, hogy a Bizottság javaslataival egyetért. A Bizottság 2004-ben kiadott közleményében már felvázolta a referenciakeret lehetséges szerkezetét és tartalmát, kijelölte szerepét, jogi jellegét pedig úgy határozta meg, hogy az nem lesz kötelező. A közlemény mérföldkövet jelentett abból a szempontból, hogy a magánkezdeményezések helyett politikai szintre emelte a magánjogi egységesítés kérdését, hiszen a közös hivatkozási rendszer megalkotásában a politikai döntéseknek kiemelkedő szerepet szánt.^[25] A DCFR első tervezetét a Study Group és az Acquis Group készítette el, 2009-ben nyomtatott formában is megjelent. A DCFR szerepét a Bel- és Igazságügyi Tanács jelentése fogalmazta meg 2008-ban: a közösségi jogalkotásban ötletforrásként, hivatkozási alapként, kiindulópontként szolgálhat, önkéntes alapon használható rendelkezések összessége, fontos lépés a jogi kultúrák közötti párbeszéd kialakításában, és hatással van a jogi oktatásra, valamint a tudományos életre. Felmerül azonban a kérdés, vajon a közös referenciakeretnek és az UNIDROIT Alapelvek egymás melletti létezése lehetséges-e vagy csak az egyik maradhat. Osztom azt a jogirodalmi álláspontot, mely szerint ezeknek – az átfedések ellenére – nem kell versenyezniük egymással. A nemzetközi ügyletek résztvevői valószínűleg az utóbbit, míg az európai ügyletek résztvevői az előbbit fogják választani.

Egy konkrét magyar példa

Mint az már kiemelésre került a harmonizáció a magánjogot is elérte, különösen a fogyasztóvédelem területén alkottak irányelveket. A direktívák azonban nem eredményeznek egységes szabályozást, mivel nem terjednek ki az egész jogterületre. Az irányelv jellegéből adódóan sem hozhat létre egységes jogot, hiszen mindig csak a célt határozza meg, a megvalósítás módját a tagállamokra bízva. A fogyasztóvédelmi irányelvek átültetése vonatkozásában három modell különíthető el. Az elsőbe tartoznak azok az országok, például Egyesült Királyság, melyek szabályozása szórt, így külön törvényeket vagy rendeleteket alkotnak az inkorporáció érdekében. A második csoportba sorolhatók azok a tagállamok, például Franciaország, amelyek épp ellenkezőleg, önálló fogyasztóvédelmi kódexet alkottak. A harmadik modellt valósítja meg például a német, az olasz vagy a magyar jog azáltal, hogy a már meglévő magánjogi kódexbe építi be az irányelveket.^[26] Egyet értek azzal a jogirodalmi állásponttal, mely szerint az irányelvek előírásainak a magánjogi törvénykönyvbe való beépítése előnyös tekintettel arra, hogy a direktíva olyan fogalmakra utal, amely a kódexben már szerepel. Így az elválasztás nem indokolt. Ugyanakkor a fogyasztóvédelmi kógens szabályok a magánautonómia és a szerződési szabadság alapelvétől meglehetősen idegenek.^[27] Meglátásom szerint a fogyasztókat védő normák nagyarányú növekedése és bizonyos értelemben vett kívülállósága indokoltá teheti egy önálló fogyasztóvédelmi kódex megalkotását.

Az Európai Unió égisze alatt 1993-ban született meg a 93/13/EGK tanácsi irányelv a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről. Az uniós jogforrás célja a szabványszerződések alkalmazása által előidézett visszaélési lehetőségek csökkentése. Ennek eszközei a jogvédelem, illetve a fogyasztók tájékoztatásának fokozása.^[28] Az irányelvben foglalt szabályozás a fogyasztóval kötött szerződésekre korlátozódik, s minimum szabályozási követelményt tartalmaz, így a tagállamok számára megengedett a fogyasztók hatékonyabb védelme érdekében szigorúbb szabályok fenntartása,

illetve meghozatala. Tekintettel arra, hogy ez az irányelv a szerződési jog egyik központi kérdését érinti, érdemes megvizsgálni, hogyan került átültetésre a magyar jogba.

A magyar Polgári Törvénykönyvbe elsőként az 1977. évi IV. törvénnyel kerültek be az általános szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések. Átfogó módosítást az 1997. évi CXLIX. törvény jelentett, mely modernizálta a szabályanyagot, figyelemmel az uniós követelményekre. Látható, hogy az irányelv átvétele, már azt megelőzően megtörtént, hogy hazánk az Európai Unió tagjává vált volna. Ennek háttérében az a felismerés állt, hogy a Bizottság megítélése szerint a csatlakozásra érettség legjobb mutatója az inkorporáció üteme.^[29] A törvény jelentős változásokat eredményezett: definiálta az ászf fogalmát; rendelkezett arról is, hogyan válhat az ászf a kontraktus elemévé; továbbá új alapokra helyezte a tisztességtelen feltételek megtámadását, sőt, a fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötéseire sajátos megtámadási feltételeket állapított meg.^[30] Ugyanakkor nem változott az alanyi kör, a rendelkezéseket alkalmazni lehet a gazdálkodó szervezetek közötti jogviszonyokban is, holott az irányelv a fogyasztókkal kötött szerződésekre korlátozódik. Az új szabályokban egymásba fonódtak a fogyasztónak nyújtott különös garanciák, a tisztességtelen feltételekkel szemben a fogyasztónak garantált biztosítékok egyaránt vonatkoznak az ászf-ekkel kötött, illetve az egyedi alku eredményeként létrejött fogyasztói ügyletekre, a standardizált szerződések tartalmi kontrolljára vonatkozó általános szabályok, és az erre a két területre kiterjedő rendelkezések.^[31] Bár a Ptk. szerkesztési koncepciójára nem jellemző az egyes fogalmak meghatározása, véleményem szerint az mindenképp szükségszerű olyan definíciók esetében, amelyek nem rendelkeznek bőséges irodalmi bázissal. Így indokolt volt az ászf törvényi körülírása, melyre azonban csak 1997-ben került sor. Az általános szerződési feltétel fogalma megfelel a jogirodalomban uralkodó álláspontnak, s tartalmát tekintve a vonatkozó uniós irányelvnek^[32] is. Az 1997. évi törvénymódosítás a tisztességtelen kikötések körében az „indokolatlan egyoldalú előny” követelményét egy konjunktív és szubjektív feltétellel egészítette ki: a „jóhiszeműség^[33] követelményének megsértésével”. Az új szabályozás megszüntette azt a rendellenességet, hogy az ászf-ek megtámadására csak akkor volt lehetőség, ha a feltételt jogi személy alkalmazta. Irrelevánssá vált, hogy a kikötésekkel gazdálkodó szervezet vagy magánszemély él, minthogy az is, hogy a szerződő fél fogyasztó, magánszemély vagy gazdálkodó szervezet.

A törvény előírása alapján külön jogszabály határozhatja meg azokat a feltételeket, amelyek a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülnek (ún. fekete lista) vagy amelyeket az ellenkező bizonyításáig tisztességtelennek kell tekinteni (ún. szürke lista). Ilyen körülmények között született meg a 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet, mely exemplifikatív felsorolásával nyújt segítséget a jogalanyok számára. A rendelet listái az irányelv mellékletében szereplő kikötéseket vették át. *Ipsa iure* semmisnek kell tekinteni például azt a kikötést, amely kizárja vagy korlátozza a gazdálkodó szervezetnek az általa igénybe vett közreműködőért való felelősségét.^[34] Ugyanakkor az a feltétel, amely például a fogyasztó nyilatkozatának megtételére ésszerűtlen alaki követelményeket támaszt^[35], mindaddig érvénytelen, míg a gazdálkodó szervezet nem bizonyítja, hogy az adott szerződésben alkalmazott klauzula nem tisztességtelen.

Azt kell mondanunk, hogy az irányelv átültetése első körben nem volt teljes egészében megfelelő. Úgy tűnik, a magyar jogalkotónak nehézséget okozott egy közösségi jogi aktus szerves módon történő beültetése a hagyományos jogági keretek közé. Mindez két sajátosságot eredményezett: egyrészt az alanyi kör korlátozás nélkül maradt, másrészt különösen alakult a tisztességtelenség jogkövetkezménye: semmisség helyett a sikeres megtámadás vezet érvénytelenségre.^[36]

Az 1997. évi törvény hibáira egyfelől a szakirodalom, másfelől egy bírósági eset hívta fel a figyelmet. A Szombathelyi Városi Bíróság elé került ügyben merült fel a kérdés, hogy a magyar jogban alkalmazott jogkövetkezmények megfelelnek-e az irányelv rendelkezéseinek. Bár az Európai Unió Bíróságának az előzetes döntéshozatali kérelem megítélésére nem volt hatásköre, a pontosítás szükségessége egyértelművé vált. A Ptk. a megtámadás szankciójával illette a tisztességtelen feltételeket, és úgyszintén a megtámadás jogát biztosította közérdekű kereset esetén is. Ez a megoldás azonban ellentétes volt az irányelvvel, mely a semmisséggel szankcionál. A direktíva szerint a jogkövetkezmények vonatkozásában a tagállamoknak megfelelő jogi eszközt kell adni az érdekelt személyek és szervezetek kezébe úgy, hogy a rendelkezések nem jelenthetnek kötelezettséget a fogyasztóra nézve. A helyes megoldás tehát a semmisség. Emellett a törvény szankciója nincs összhangban a Kormányrendelet által megállapított jogkövetkezménnyel (a feltétlenül tisztességtelen kikötéseket tilosnak, azaz semmisnek nyilvánítja). Ebben a vonatkozásban tehát a rendelet összhangban van az uniós irányelvvel, ellentétes ugyanakkor a Ptk. megtámadási jogával.^[37] Mindezek következtében az Országgyűlés elfogadta a Ptk., valamint egyes törvények fogyasztóvédelemmel összefüggő jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2006. évi III. törvényt. Ez korrigálta az irányelv átültetésének fogyatékosait.^[38] A hatályos szabályok szerint az érvénytelenség mindkét alakzata megtalálható a jogkövetkezmények között, melyek azonban eltérő esetekre vonatkoznak. A Ptk. a fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötéseit semmisséggel szankcionálja, függetlenül attól, hogy az adott kikötés általános szerződési feltételként került-e alkalmazásra. Ennek indoka az eltérő alanyai körben keresendő. Fogyasztói szerződésekre ugyanis az irányelv előírja, hogy a fogyasztói szerződések tisztességtelen kikötései nem kötik a fogyasztót, azaz relatív semmisséget követel meg: a tisztességtelen feltételt alkalmazó fél nem hivatkozhat az általa kialakított feltétel semmisségére. Az irányelvvel való összhang megkívánja fogyasztói jogviszonyokban a tisztességtelen feltételek semmisséggel szankcionálását. A semmisség előírása azonban indokolatlan beavatkozás lenne a magánautonómiába, így amennyiben nem fogyasztói szerződésről van szó, a Ptk. a tisztességtelen általános szerződési feltételek esetén megtámadhatóságot és nem semmisséget ír elő. Nem fogyasztói szerződésekben alkalmazott általános szerződési feltételek tisztességtelenségét tehát a bíróság nem észleli hivatalból, azt a félnek kell megtámadnia. Az irányelvvel összhangban az ászf-ként a fogyasztói szerződés részévé váló tisztességtelen kikötés semmisségének a megállapítását külön jogszabályban meghatározott szervezet is kérheti a bíróságtól közérdekű kereset formájában. Ez a lehetőség kiegészült a preventív célú keresetindítással, melyet az irányelv 7. cikkének értelmezése kapcsán született európai bírósági döntések tettek szükségessé. Az Oceano Grupo Editorial és a Bizottság kontra Olaszország ügyekben a Bíróság úgy foglalt állást, hogy a preventív jellegű alkalmazás az ászf-ek absztrakt kontrollját teszi lehetővé, s lehetőséget ad az alkalmazástól való eltiltásra.^[39]

Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy a Bizottság 2008 októberében terjesztette elő a fogyasztói jogokról szóló irányelvjavaslatát, mely négy meglévő jogszabályt, többek között a tárgyalt irányelvet is, egyesít, s teljes harmonizációt valósít meg.

Záró gondolatok

Az új magyar Polgári Törvénykönyv előkészítéséért felelős Kodifikációs Főbizottság mellett működött külföldi szakemberekből álló testület tagjai csaknem valamennyien részt vesznek az Európai Szerződési Jogi Bizottság munkájában is.^[40] A Ptk. rekodifikációja jól példázza, hogy az Európai Szerződési Jogi Alapelvek mintaként szolgálhatnak a nemzeti törvényalkotás számára. A bizottság fontosnak tarja egy olyan magyar kódex megalkotását, mely elfogadható

nemzetközi szinten és hazai viszonylatban is.^[41] Az új Polgári Törvénykönyv előkészítése során figyelemmel követik a Study Group munkálatait, a közös hivatkozási rendszer tervezete megerősítette a bizottságot abban, hogy csökkenteni kell azokat az alapelvi szintű normákat, melyek bírói értelmezésre és tartalmi megállapításra szorulnak. Ezen túlmenően a csoport megoldásai és vitái ötletként szolgáltak az új Ptk. megalkotásán dolgozók számára. Az új Ptk. elkészítése azon folyamat befejezésének tekinthető, mely során a piacgazdaság intézményei a jogrendszer részévé váltak. Az átmeneti időszakot erősen befolyásolta az, hogy az Európai Közösségek jogharmonizációs követelményeinek meg kellett felelni. Az európai szabályok átültetése két következménnyel járt: egyrészt a fejlődést segítette elő azáltal, hogy átvételre kerültek a piacgazdaság feltételeként meghatározott jogszabályok, másrészt az európai jog recepciója növelte a magyar polgári jog inkoherenciáját. Ez az inkoherencia is hozzájárult annak az igénynek a kialakulásához, hogy szükség van egy új Ptk. megalkotására.^[42]

A Bécsi Vételi Egyezmény jó példa arra, hogy az Európai Polgári Törvénykönyv megalkotása nem lehetetlen. Az Egyezmény tagállamai között ugyanis a világ csaknem minden jogi kultúrájához tartozó ország található. Emellett az UNIDROIT Alapelvek fogadtatása is kedvező volt a világ minden táján.

Véleményem szerint nem kizárt egy egységes polgári jogi kódex megalkotása. Azt azonban nem gondolom, hogy egy ilyen törvénykönyv kötelező erővel bírhatna. Legnagyobb jelentőségét abban látom, hogy választható jogként alkalmazandóvá válhat, illetve mintaként szolgálhat a nemzeti jogalkotók és a jogi oktatásban résztvevők számára. Bár a kódex megalkotása sem lenne könnyű feladat, a legkomolyabb problémát a rendelkezések egységes értelmezése, a lassú és csak fokozatos átalakulásra képes bírói gyakorlat jelentené.

Felhasznált irodalom:

1. 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről 1. § (1) bekezdés h).
2. 93/13/EGK tanácsi irányelv a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről.
3. Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union, Article 114., 169. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:EN:PDF> (letöltés ideje: 2010-09-25)
4. Csécsy Andrea: A szerződésszegés szabályozása az Európai Szerződési Jogi Alapelvekben. *Gazdaság és Jog*, 2004. 7-8. 35-42.
5. Fazekas Judit: A fogyasztói szerződések tisztességtelen szerződési feltételeit szabályozó új Európai Uniósi irányelv és a magyar jog, *Magyar Jog*, 1995. 11. 660-668.
6. Fazekas Judit: *Fogyasztóvédelmi jog*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2003.
7. Filomena Chirico: The Function of European Contract Law – An Economic Analysis. *European Review of Contract Law*, 2009. 4. 399-426.
8. Gian Antonio Benacchio – Barbara Pasa: *A Common Law for Europe – A Guide to European Private Law*. Budapest – New York, CEU Press, 2005.
9. Király Miklós: Az Európai Közösségek irányelveinek hatása a szerződési jogra a fogyasztóvédelem területén. *Magyar Jog*, 2000. 6. 325-338.
10. Kisfaludi András: The Influence of Harmonisation of Private Law on the Development of the Civil Law in Hungary. *Juridica International*, 1/2008, pp. 130-136. <http://www.juridicainternational.eu/index/2008/vol-xiv/the-influence-of->

harmonisation-of-private-law-on-the-the-development-of-the-civil-law-in-hungary
(letöltés ideje: 2010-09-28).

11. Ole Lando: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei. Európai Jog, 2002. 1. 5-14.
12. Ole Lando: Európai Szerződésjogi Alapelvek – Siker vagy kudarc? (ford. Mátyás Imre). Magyar Jog, 2009. 11. 698-703.
13. Osztivits András: Bevezető gondolatok az Európai Szerződési Jog Alapelveiről. Európai Jog, 2002. 1. 3-4.
14. Pusztahelyi Réka: Az európai szerződési jogi jogegységesítés legújabb eredményei – különös tekintettel a common frame of references megalkotási folyamatára. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXIV. 2006. 469-497.
15. Smits, Jan: Néhány kritikai észrevétel az Európai Szerződési Jog Alapelveinek használatával kapcsolatban (ford. Pokorny Gabriella). Európai Jog, 2002. 1. 15-19.
16. Stefan Vogenauer: Common Frame of Reference and UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Coexistence, Competition or Overhill Soft Law. European Review of Contract Law, 2010. 2. 143-183.
17. Szabó Béla: Gondolatok félúton az egységes európai szerződési jog felé – Lando vs. Gandolfi vs. UNIDROIT? Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXI/2. 2003. 719-733.
18. Szerkesztőbizottsági javaslat: V. Könyv: Kötelmi jog: Második rész: A szerződés általános szabályai, Polgári Jogi Kodifikáció, 2007. 3. 8-9.
19. Vékás Lajos: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. Európai Jog, 2010. 1. 3-12.
20. Vékás Lajos: Fogyasztóvédelmi magánjog és az új Polgári Törvénykönyv. In: Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Szeged, 2000. 553-562.
21. Verebics János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai – A jogegységesítés útjai és újabb állomásai. TYPONOVA Kft., Budapest, 2004.

[1] Predoktori ösztöndíjas, DE-ÁJK Polgári Jogi Tanszék

[2] Király Miklós: Az Európai Közösségek irányelveinek hatása a szerződési jogra a fogyasztóvédelem területén. Magyar Jog, 2000. 6. 325.

[3] Filomena Chirico: The Function of European Contract Law – An Economic Analysis. European Review of Contract Law 2009. 4. 401.

[4] Uott 403.

[5] Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union, Article 114., 169. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0047:0200:EN:PDF> (letöltés ideje: 2010-09-25)

[6] Király: i.m. 325-326.

[7] Ole Lando: Az Európai Szerződési Jog Alapelvei. Európai Jog, 2002. 1. 5.

[8] Verebics János: Az európai magánjog fejlődésének főbb irányai – A jogegységesítés útjai és újabb állomásai. TYPONOVA Kft., Budapest, 2004. 27.

[9] Osztivits András: Bevezető gondolatok az Európai Szerződési Jog Alapelveiről. Európai Jog, 2002. 1. 4.

[10] Resolution on Action to Bring into Life the Private Law for the Member States, 28-6-1989 OJ C 158. Van Hoecke szerint ez a határozat jelképes kiindulópontnak tekinthető a tárgyalt témában.

[11] Verebics: i.m. 48.

[12] Jan Smits: Néhány kritikai észrevétel az Európai Szerződési Jog Alapelveinek használatával kapcsolatban (ford. Pokorny Gabriella). Európai Jog, 2002. 1. 17.

[13] Szabó Béla: Gondolatok félúton az egységes európai szerződési jog felé – Lando vs. Gandolfi vs. UNIDROIT? Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXI/2. 2003. 719-733.

[14] Fézer Tamás: Eredmények és lehetőségek az egységes európai magánjog kialakításának folyamatában. In: Collectio Iuridica Universitatis Debreceniensis V. Debrecen, 2005. 39.

[15] Verebics: i.m. 50.

[16] Ole Lando: Európai Szerződésjogi Alapelvek – Siker vagy kudarc? (ford. Mátyás Imre). Magyar Jog, 2009. 11. 701-702.

[17] Gian Antonio Benacchio – Barbara Pasa: A Common Law for Europe – A Guide to European Private Law. Budapest – New York, CEU Press, 2005. 289-292.

[18] Uott 287-288.

[19] Uott 292-294.

[20] Szabó: i.m. 720.

[21] Fézer: i.m. 47-48.

[22] Vékás Lajos: A DCFR és a magyar polgári jog kodifikációja. Európai Jog, 2010. 1. 5.

[23] Pusztahelyi Réka: Az európai szerződési jogi jogegységesítés legújabb eredményei – különös tekintettel a common frame of references megalkotási folyamatára. Sectio Juridica et Politica, Miskolc, Tomus XXIV. 2006. 473.

[24] Uott 475.

[25] Uott 496-497.

[26] Király: i.m. 328.

[27] Uott 333.

[28] Fazekas Judit: A fogyasztói szerződések tisztességtelen szerződési feltételeit szabályozó új Európai Unió irányelv és a magyar jog, Magyar Jog, 1995. 11. 661.

[29] Király i.m. 329.

[30] Fazekas Judit: Fogyasztóvédelmi jog, Novotni Kiadó, Miskolc, 2003. 143-144.

[31] Vékás Lajos: Fogyasztóvédelmi magánjog és az új Polgári Törvénykönyv. In: Tanulmányok Dr. Bérczi Imre egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára, Szeged, 2000. 559.

[32] 93/13/EGK tanácsi irányelv a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről.

[33] A fordítás azonban nem volt megfelelő, a good faith kifejezésnek ugyanis a magyar jogban a jóhiszeműség és tisztesség követelménye felel meg. A pontatlanságot a később tárgyalt 2006. évi III. törvény küszöbölta ki.

[34] 18/1999. (II. 5.) Korm. rendelet a fogyasztóval kötött szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről 1. § (1) bekezdés h).

[35] Uott 2. § b).

[36] Fazekas (2003) i.m. 143.

[37] Vékás (2000) i.m. 561-562.

[38] Szerkesztőbizottsági javaslat: V. Könyv: Kötelmi jog: Második rész: A szerződés általános szabályai, Polgári Jogi Kodifikáció, 2007. 3. 8-9.

[39] Fazekas (2003) i.m. 145-151.

[40] Csécsy Andrea: A szerződésszegés szabályozása az Európai Szerződési Jogi Alapelvekben. Gazdaság és Jog, 2004. 7-8. 41.

[41] Kisfaludi András: The Influence of Harmonisation of Private Law on the Development of the Civil Law in Hungary. Juridica International, 1/2008, pp. 130-136. <http://www.juridicainternational.eu/index/2008/vol-xiv/the-influence-of-harmonisation-of-private-law-on-the-the-development-of-the-civil-law-in-hungary> (letöltés ideje: 2010-09-28).

[42] Kisfaludi: i.m.